INTRODUCERE

Reflecții generale asupra temei.

Primul impuls a fost să văd ce pot scrie pe tema generală privind Dreptul și Valoarea. Apoi, la o reflecție privind un plan al lucrării, mi-am dat seama că nu voi avea nici timp și mai ales cunoștințele necesare pentru a aborda situația din diferitele ramuri ale dreptului-civil, penal, procedural, administrativ și probabil și alte discipline studiate separat, ca rezultat al specializării științelor.

Pe de altă parte, definițiile date în dreptul intern sunt diferite, iar valorile protejate de acesta pot fi concepute diferit de fiecare stat și probabil că prezintă elemente comune, dar și specifice, de la țară la țară. De aceea, nu ne propunem în această lucrare să facem un studiu comparat privind concepțiile referitoare la drept și la valorile protejate în diferitele țări. De altfel, în plan regional, în unele părți ale lumii se dezvoltă sisteme de norme menite să reglementeze unele raporturi între statele din regiune, dar și unele raporturi juridice în plan intern în țările respective.

De aceea, am optat pentru un studiu referitor la dreptul internațional și la valorile umane protejate de acesta. Sunt cunoscute definițiile date dreptului internațional, de regulă ca un ansamblu de norme menite să reglementeze raporturile dintre state și celelalte subiecte ale dreptului internațional în cele mai diverse domenii, norme stabilite de state în procesul cooperării dintre ele.

În ceea ce privește valorile la care omenirea văzută în întregul său se raportează, atât în plan moral-etic cât și în plan juridic, ele nu sunt codificate sau grupate în documente și trebuie cercetate în activitățile desfășurate în plan internațional de state, organizații internaționale și alte formațiuni sau grupuri, în cele mai diferite forme. Avem în vedere obiectivele stabilite în documentele internaționale care au marcat istoria și evoluția omenirii, precum și cele promovate prin activitățile desfășurate de state individual sau în colectiv, de organizațiile neguvernamentale și de alte grupări în plan internațional sau național.

Ne propunem să pornim de la valorile strâns legate de existența omului, a oamenilor pe această planetă, asupra cărora desigur pot fi opinii diferite în funcție de diferitele concepții despre societate și relațiile interumane, și să vedem în ce măsură ele sunt protejate de normele de drept. Nu ignorăm faptul că valorile promovate de un stat sau altul, de o societate sau alta sau chiar de fragmente ale unei societăți, pot fi diferite și pot fi în contradicție cu alte valori, ceea ce conduce la raporturi potențial conflictuale și pe care normele de drept trebuie să tindă să le rezolve.

Nu ignorăm opinii exprimate, conform cărora nu ar exista valori universale protejate de dreptul internațional, având în vedere că se invocă documente privind drepturile omului și că drepturile omului mai curând fac parte din problemă, decât să o

soluționeze[1]. Deci, deoarece se invocă drepturile omului, care nu sunt recunoscute și respectate peste tot în lume în același fel, nu ar trebui să sperăm că există valori universale și să discutăm despre acestea. De asemenea, unii oameni politici au contestat conceptul de valori universale, deoarece a fost invocat pentru a promova intervenția în treburile interne ale altor state și pentru a obține schimbarea regimului lor politic[2].

[1] Opinie exprimată de David Kennedy, profesor la Harvard Law School, în New Approaches to International Law. The European and the American Experience, studiu publicat de T. M. C. Asser Press, The Hague, 2012, p. VIII. Am tratat pe larg o serie de probleme privind drepturile omului, inclusiv privind gradul de recunoaștere și de respectare a acestora, în lucrarea Drepturile Omului. Reflecții, ce reprezintă și ce ar trebui să fie, Pro Universitaria, 2023.

[2] Discurs pronunțat de Adjunctul primului ministru și ministru al afacerilor externe al Cambodgiei, în dezbaterile generale ale Adunării generale a ONU, citat de Ioan Voicu, ASEAN and universal values, International Relations, Journal of the Faculty of Law of Asumption University in Bangkok.

Capitolul I

DOCUMENTE DE DREPT INTERNAȚIONAL PRIVIND VALORILE UMANE

Această lucrare pornește de la alte premise. Chiar dacă ne referim la multe documente privind drepturile omului, nu avem în vedere limitarea examinării temei valorilor umane la protecția drepturilor omului. Astfel, ne referim la Carta Națiunilor Unite și la alte documente privind relațiile dintre state, la drepturi ale popoarelor și ale comunităților umane, la dreptul la dezvoltare, la protecția mediului și a naturii.

Principala întrebare pe care ne-o punem este dacă aceste documente se referă la valori umane, dacă există o relație între normele de drept internațional și valorile pe care ele le afirmă, cum evoluează această relație în timp, dacă normele de drept țin pasul cu valorile respective și în ce măsură ar fi necesare alte reglementări, dacă societatea umană oferă cadrul și condițiile pentru a ameliora sau extinde protecția valorilor umane. Ne interesează în mod deosebit cum poate omenirea să soluționeze situațiile în care unele valori sunt puse în pericol de politici bazate pe pretinse valori, care nu sunt general acceptate ori sunt contestate în plan internațional, sau cazul în care norme pentru protecția unor valori vin în conflict cu alte norme de drept, situație pe care dreptul trebuie să o rezolve.

Secțiunea 1
Care sunt valorile umane propuse de diferite documente internaționale

Ne propunem să luam în considerare documente adoptate în epoca contemporană, mai ales în a doua jumătate a secolului XX, chiar dacă unele idei au fost avansate și susținute anterior, în diferite foruri și împrejurări.

1. Primul document internațional care se impune atenției este Carta Națiunilor Unite, semnată la San Francisco în 1945, acceptată în prezent în mod oficial de 193 state membre ale Organizației. Carta proclamă din primele sale prevederi ca obiective menținerea păcii și securității internaționale, practicarea toleranței și a păcii, afirmarea drepturilor fundamentale ale omului, a demnității și valorii ființei umane, a egalității în drepturi între bărbați și femei și între națiuni, respectarea justiției și a obligațiilor asumate, promovarea progresului social și a unui standard de viață mai bun în condiții de libertate, promovarea progresului economic și social al tuturor popoarelor.

A urmat Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată în 1948, care proclamă că toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Declarația enunță o serie de drepturi și libertăți care vor fi dezvoltate în alte documente.

2. În acest sens, Pactul internațional privind drepturile civile și politice din 1966 acordă un loc central dreptului la viață al omului, limitând aplicarea pedepsei capitale și apoi interzicând-o printr-un protocol adițional, interzicând aplicarea torturii și a altor pedepse inumane și degradante, precum și sclavia, servajul și munca forțată. De asemenea, Pactul prevede că orice persoană are dreptul la libertate și securitate, și dacă este privată de libertate trebuie să fie tratată cu umanitate și cu respectarea demnității inerente ființelor umane. Alte prevederi se referă la dreptul de a circula liber, la recunoașterea personalității de drept, neamestecul în viața privată, de familie, domiciliu și corespondență, libertatea de gândire, conștiință și religie, dreptul la reuniune pașnică și dreptul de asociere, participarea la viața publică, egalitatea în fața legii, protecția împotriva discriminării și interzicerea acesteia.

Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale, adoptat tot în 1966, reia prevederile menționate privind egalitatea în drepturi și interzicerea discriminării. Pactul prevede dreptul la muncă al oricărei persoane pentru a-și câștiga viața printr-o muncă liber aleasă sau acceptată, incluzând condiții de muncă juste și favorabile, remunerație egală pentru muncă de valoare egală, existență decentă pentru ea și familia sa, securitatea muncii, dreptul la odihnă, dreptul de a se organiza în sindicate, dreptul la securitate socială și la asigurări sociale, dreptul la un nivel de viață decentă pentru ea și familia sa, incluzând hrană, îmbrăcăminte și locuință satisfăcătoare, dreptul de a se bucura de cel mai ridicat nivel de sănătate la care poate ajunge, dreptul la educație, dreptul de a lua parte la viața culturală și de a beneficia de progresul științei și tehnicii, protecția intereselor morale și materiale ca autor pentru o producție științifică, literară sau artistică.

În zona Americilor, Convenția americană a drepturilor omului (Pactul de la San Jose, Costa Rica din 1969) prevede dreptul la personalitate juridică, dreptul la viață, dreptul la un tratament uman, dreptul la libertate, dreptul la o judecată corectă, dreptul la viață privată, libertatea de gândire și de exprimare, libertatea de reuniune și de asociere, dreptul la nume, dreptul la cetățenie, la proprietate și altele.

Carta africană a drepturilor omului și a drepturilor popoarelor din 1981 prevede dreptul fiecărei persoane la respectarea vieții, integrității și demnității sale, la libertate și securitate, dreptul la un proces corect, libertatea conștiinței, a profesării și practicării religiei, dreptul la informare, la reuniune și asociere, dreptul la proprietate, la muncă, la cel mai înalt nivel de sănătate fizică și mentală la care poate ajunge, dreptul la educație și altele; în ceea ce privește popoarele, Carta prevede dreptul la existență, la autodeterminare, dreptul de a dispune liber de bogățiile și resursele lor naturale, dreptul la dezvoltare economică, socială și culturală, la pace și securitate, ca și dreptul la un mediu înconjurător favorabil dezvoltării.

3. În Tratatele Uniunii Europene, reformulate după adoptarea Tratatului de la Lisabona, sunt proclamate ca valori ale Uniunii:

Demnitatea umană, Libertatea, Democrația, Egalitatea, Respectarea drepturilor omului și Respectarea normei de drept (starea de drept). În legătură cu promovarea acestor valori, sunt prevăzute o serie de obiective care să fie promovate în interiorul Uniunii și altele în plan mondial. Unele din obiective au semnificație limitată la țările membre (să ofere libertate, securitate și justiție fără frontiere externe, să creeze o piață internă, să consolideze coeziunea economică, socială și teritorială și solidaritatea între țările UE, să respecte diversitatea culturală și lingvistică a popoarelor sale, să creeze o uniune economică și monetară).

Sunt enunțate și obiective care vizează acțiunea Uniunii în plan mondial, între care: să promoveze valorile și interesele sale, să contribuie la menținerea păcii și securității pe planetă și la dezvoltarea sa durabilă, să promoveze solidaritatea și respectul reciproc între popoare, să contribuie la asigurarea unui comerț liber și echitabil, la eradicarea sărăciei și la protecția drepturilor omului.

Desigur, se poate analiza în ce măsură obiectivele prevăzute în planul Uniunii nu intră sau nu pot intra în contradicție cu unele din cele prevăzute pentru planul universal, deci pentru toate statele (de exemplu, asigurarea unui comerț liber și echitabil, eradicarea sărăciei, solidaritatea între popoare, dezvoltarea durabilă, în raport de obiectivele privind piața internă, crearea unei uniuni monetare, solidaritatea între țările UE). Aceasta ar face necesară analizarea politicilor promovate de Uniune la nivel mondial.

Socotim că prezintă un interes deosebit modul în care Uniunea Europeană consacră valorile umane în cadrul angajamentelor privind promovarea drepturilor omului în Carta drepturilor fundamentale adoptată în 2007 și intrată în vigoare în 2009, o dată cu Tratatul de la Lisabona. Carta enunță valorile protejate și în contextul fiecăreia dintre ele drepturile omului corespunzătoare, astfel:

– Demnitatea (dreptul la demnitate umană, dreptul la viață, la integritatea persoanei, interzicerea torturii și a tratamentului și pedepselor inumane sau degradante, interzicerea sclaviei și a muncii forțate) ;

– Libertatea (dreptul la libertate și securitate, dreptul la viața privată și de familie, protecția datelor personale, dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie, libertatea de gândire, conștiință și religie, libertatea de exprimare și informare, de reuniune și asociere, libertatea artelor și a științelor, dreptul la educație, dreptul de a alege o ocupație și de a se angaja în muncă, dreptul de a desfășura o afacere, dreptul la proprietate, dreptul la azil, protecția față de deportare, expulzare sau extrădare).

– Egalitatea-Ca drepturi în contextul acestei valori, Carta prevede egalitatea în fața legii, nediscriminarea, diversitatea culturală, religioasă și lingvistică, egalitatea între femei și bărbați, drepturile copilului, drepturile persoanelor în vârstă și integrarea persoanelor cu dizabilități.

– Solidaritatea-Sunt enunțate ca drepturi în cadrul acestei valori: asigurarea unor condiții de muncă corecte și juste, dreptul lucrătorilor la informare și consultare, la negociere și acțiune colectivă, la servicii de plasare în muncă, protecția împotriva demiterii nejustificate, interzicerea muncii copiilor și protecția tinerilor în muncă, protecția juridică, economică și socială a familiei, protecția dreptului la sănătate și asistență medicală, la securitate socială și asistență socială, la asistență pentru asigurarea unei locuințe decente, a accesului la serviciile de interes economic general, protecția mediului și protecția consumatorilor;

– Drepturile cetățenești-Sub acest titlu, Carta enunță drepturile specifice cetățenilor UE și anume: dreptul la vot și de a candida la alegerile pentru Parlamentul European; dreptul la vot și de a candida la alegerile municipale;

4. În plan internațional, Declarația Mileniului, adoptată la 8 septembrie 2000 de șefii de stat și de guvern participanți la sesiunea festivă a Adunării generale a ONU, afirmă ca valori fundamentale, esențiale pentru relațiile internaționale în secolul XXI:

– Libertatea- dreptul oamenilor la viață și dreptul lor de a-și crește copii în demnitate, la adăpost de foame și de teama violenței, opresiunii sau nedreptății; ca mijloace de a asigura aceste drepturi sunt enunțate guvernanța și participarea democratică, bazate pe voința poporului.

– Egalitatea-nici o persoană și nici o națiune nu vor fi lipsite de oportunitatea de a beneficia de dezvoltare; trebuie să fie asigurate drepturi și oportunități egale ale femeilor și bărbaților.

– Solidaritatea-provocările globale trebuie să fie abordate astfel încât costurile și sarcinile să fie distribuite corect în conformitate cu principiile echității și dreptății sociale; cei care beneficiază cel mai puțin merită ajutor din partea celor care beneficiază cel mai mult.

– Toleranța-oamenii trebuie să se respecte reciproc, cu toată diversitatea lor de credință, cultură și limbă; diferențele dintre societăți și din interiorul lor nu trebuie să fie obiect nici de teamă, nici de represiune, ci trebuie să fie prețuite ca valori importante ale umanității. Cultura de pace și de dialog între toate civilizațiile trebuie să fie activ promovată.

– Respectul pentru natură-Este necesară respectarea prudenței în ce privește gestiunea speciilor de viață și a resurselor naturale, în conformitate cu cerințele dezvoltării durabile. Numai în acest fel pot fi prezervate și transferate descendenților noștri imensele bogății oferite nouă de natură. Modelele curente de producție și de consum care nu sunt sustenabile trebuie să fie modificate în interesul bunăstării viitoare a noastră și a descendenților noștri.

– Responsabilitatea partajată-Responsabilitatea pentru gestiunea dezvoltării economice și sociale mondiale, ca și a amenințărilor la adresa păcii și securității internaționale, trebuie să fie exercitată în plan multilateral. Ca organizația cea mai